

ЧЫЛ ТҮҢНЕЛИН ҮНДҮРҮП ТУРА...

Эки белеткелден хамааржыр

1966 чылдың чакы тарылгазынга белеткел ажилдарын колхозтун хову бригаданын ажилчилери ийги тулук чорудуп турар. «Дүжүтү салым-чаалы» — эки белеткелден анык хамааржыр» деп, бистин механизаторларымыз илч дугурушкан, бо хүнерде баай эвес ажилдаанар.

Хову бригаданы бо чылын 2350 гектар тараа култураларын тарып ужурап. Анык херек 464 тонна үрезинин ийги арытлашкын дооскаш, үшкү арытлашкын январьның 15-ке чедир чорудар деп хүлээп алган турган. Тараа арытлаар үш машинаны чапар чокка ажилдады келгенин түнелинде, бүгү үрезинерин арытлашкын ам дооступ турар.

Техника септелгенинде 21 кижини тургускан. Тракторларын чамдынын Кызыл-Мажалыктын болгаш Чадаананын «Сельхозтехника» мастер-скаяларында септеди кириген. Ичингаш септезе чогуур 16 тракторларын 12-ли ам бүрүн белен байдалда. Арткан дөрт тракторнун 2-ли ажилдап турар, ийзин септеп турар. Олар уда-нас белен болур. 16 сеалкаларын 6-ы чак. 9-зун септеэн. Чангызын септеген уда-нас доостур. 11 андазыннын 9-зу белен, 2-зин ам септеэн. Шүптү 75 илчилер бүрүн-биле септеттинген.

Оон мынд кужу херекселдерин, катоктар-нын, кукуруза сеялкаларын, култиваторлар-нын болгаш картофель олутур машиналарын септелгелери чоруп турар.

Септекилерин аразында социалист чарыш-ты организастан бис. Тракторист-комбайнер Ни-колай Хомушкун ол чарыштын тилекчил болуп, кедээ ажил-агый машиналарын септелгенин хүн норманын 125—130 хуу күсселин, ком-сомолчунун дугу улугер-чижээн көргүзүп келген. Оон эки тракторист-комбайнер Донгак Реп бо колхозта дугу шолбан болу берген. Ол «СК-3» комбайн-биле өрткөн чылын 280 гектар черин таразын ажап алып норманы 558 га кылып күссеткен. Комбайнерлер аразында илчилер Кы-зыл тулук сезон төнүзүп чедир оон холунга ар-тып калган.

Тараажылар бо хүнерде шөлү өлкешидер ажилдарын чорудуп турар. Ам херек кырында 225 тонна органикни чамышчилгени тарылга шөлүнде төккөн. Бо ажилга киж бодгаш техника күжү ам немээр бис.

Өрткөн чылын болгаш күзүн 1412 гектар черин баш улур аңдарып белеткел бис. Оон арт-кан сугаттыг черин улур аңдарып, тарылганы дүрген болгаш шынарлыг чорударынын хемчегле-рин алып бис.

Бистин тараажыларымыз СЭКП-нин ам болур XXIII съездинге уткуштур бүгү улустун соци-алист чарыжыга киришпешкен, чак беш чыл-дын эгезинден тура-ла чедикшининг ажилдар дээринге бүзүрүп болур.

М. ШАГДЫР-ООЛ,

хову ажилының бригадир.

СЪЕЗДИГЕ ТУДАР БЕЛЭЭВИС

Колхозтун тулук бригаданында 120 амыг кижин ажилдап турар. Оларын хой мезин херэжженер. Анык үдө херэжжен чонун колхоз бүдүрүлгенин киржилгенин оон идепкейинин оон безин тодаргай херечилеп турар. Колхоз төвүнде ясли-сад доктаамал ажил-дап, ында 96 уругларны ажап, иккизикип турар. Оон ачызында ие-херэжженерин бүдүрүлгеге киржир аргалары хандырткан.

Малчынарга дуза чедирер ав-тозеновун кылган ажилындан аңгыда, хой-хей чүүлдерин тулук бригаданын өске тулукчулары бүдүргөн. Чед чылдың сөөлү чылында 2500 кубометр тулук чылын белеткелер ооналда бүрүн куусеттинген. Хову турлаанга улус чурттаар бир улуг бажыны, суурга специалистерин ийи квартиралыг бажыны тутушкан, суурда 17 бажының кладовкаларын, кышталарын кылган. Оон чыл шолосының ханзын тулук доос-кан, 85 муң туубуну, 30 тонна

чугайны өрткөн, 1370 амыг ку-бометр тулук дажын белеткел. Шолос бажынын бүгү чонун улусчу шев-биле пландан даш-наар туткан.

Тулукчуларын аразында Хо-мушкун Сайымаа, Хомушкун Бай-лаң-оол, Хомушкун Натпит, Саал Долгар, Саал Байырт, Саал Се-ремаа болгаш оон-даа өскелерни хойу-биле адап болур. Ол болза кижилерин билг-медерелин күш-ажылды коммунистг эзу-биле көөр чорунун өскенин ис-ну демдээ болур.

Чак беш чылдың баштайгы чы-лы бисте улам-на күш-ажылчы идепкей-биле эгелзэн. Бо чылын бистин тулукчуларымыз 2500 ку-бометр тулук чылын белеткелер даалганы алган. Ону СЭКП-нин XXIII съездининг амыттынар хүнүгө чедир доозар деп шик-тирлэн бис. Оон мынд 3000 ку-бометр оттулар ыяшты нагар № 1 хойжу бригадага 600 баш хой кирер чак нажааны тулук

бээр, почта салбырының тулук доозар. Бо болза бистин съезд хү-нүгө чедир кылып анылымыс, съездиге белзэвис болур.

Ам бистин малчынарымыз дөрт өг-бүлө бажыч чок. Оларга чаагайныды туткан бажынаарны бо чылын тулук бээр бис. Суурга ийи аал ишти чурттаар бир ба-жыны, 600 хой кирер база бир чылыг нажааны, 20 олуттуг чу-нар бажыны, магазин болгаш радио белдиринг бажынаарын туткуллар бис.

Сорулгалар куусеттинер ужу-рут. Бригадада 6 коммунист бар. Олар шүптү партиянын даалгалар-ны. Партия бөлүнүн амылын удуртуну колхозтун партбюрозу мендээ даскан. Ичингаш комму-нист бүзүрү партия нежигүнү эвестерге хуула үлгер-чижээн нергисин турарыне кол кичээ-гейни салып турар бис.

Х. СТАЙ,

тулук бригадир, партбюк организацын.

Чуруктарны көрүңер

СЭКП-нин XXIII съездинге төлөпиг ужуражыр дөш соци-алист чарыш большевикчилерин аразында калбарган. Колхоз боду Бай-Тайга районун «Мурнакчы» кедээ ажил-агый артели-биле ча-рышты. Инек болгаш сарлык фер-маларын, хойжу бригадалар-нын аразында, саалчылар, хойжу-лар, механизаторлар болгаш ту-лукчулар аразында чак беш чыл-дын чарыжы эгелзэн. Төп сүт-ба-раан фермазы коммунистг күш-ажылды дөш демсеп турар. Коммунистг күш-ажылдын ша-лыпчыны ады дөш ажилдап турар колхозчулар ам он ажа берген.

Устунде чурунта (согай тал-зындан он таламын): мурнакчы тулукчулар Хомушкун Дамби, Хо-мушкун Натпит, Хомушкун Сайын, Хомушкун Байлаң-оол болгаш Саал Хажытпаа. Беска кылып турар киж — тулук бригадир Хомуш-кун Стай.

Адаанда чурунта: хойжуларын социалист чарыжын мурнак-чыан, коммунист Хомушкун Бай-ры. Фото С. Феоктистову.

БРИГАДАНЫН ПАРТИЯ БӨЛҮҮ

№ 2 хойжу бригада он өрөгелерден тургустун-ган. Ажилдар 20 кижилг бис. Чед каланда 2311 баш төрүүр хой бар. Оларын иштинден ам 302 хой төрөөн. 304 хураган чидирг чокка камгалап алдыган. Үш коданда малчынар өрт-кен чылдың хураганнарын кадарып турар. Бүгү хойуну күжү кончуг хур туруп турар. Черинисте хар чагаан. Оларларымыз сугаттын. Мал чеди бүрүн-биле четир. Ичингаш хойларымыз ку-сузунден безин амыр семирй бергелзэн.

Бистин хойларымыз колхозунда-ла январь, февраль айларда төрүүр кылдыр тарып боозат-кан. Ол кончуг эки. Ам төрөөн хураганнарын бо-ла чылда күрүнге өт кылдыр дужаап болур бо-гай.

Хураганнар өстүреринин сакман аргаан амылап эгелзедис. Бо арганы № 1 хойжу бри-гада баштай ажилдап эгелзэн. Оон дуржулганы бистер барып көрүп алгаш, ам бодушта ажил-дап эгелзедис бо. Төрүүр хойуну чеди коданын бекшиде хураганнарын сакман арга-биле өс-түреринин клеткалары кылдыган. Ам ийи ко-данын кажааларына клеткалар кылыр бо айда доостур.

Бригадада үш Коммунист партия бөлү-ү ажилдап турар. 3-к партбюктүн амык хурада-

рын бүдүрүлгө болгаш кижиндилге ужу-дуза-лыг кылдыр ай санылда чымдырып турар бис. Бүш-ажылчы салыга-чурумун, партияни даал-галарын, бригаданын эөлчеглиг ажил-агыйны сорулгаларын дугайында айтыргаларын ол хурадаларга чугалашкылаан.

Коммунистерин аразында Хомушкун Байыр күш-ажылда дугу үлгер-чижээн көргүзүп кел-ген. Оон коданында төрүүр 316 хой бар. Ам тө-рөөн 118 хойнун 120 хураганын ол камгалап алган.

Тыва АССР-нин Дээди Советинин Президиуму хойжу Хомушкун Орбу-оолга өрткөн чылын Тыва АССР-нин алдарлыг малчыны деп атты тывыс-кан. Ол болза чус хойнун 109 хураганын, тыва хойларын бирээзинден 1,8 кг дукту ал-ган. Оон ажилын дуржулганын малчынарга пропагандалаан бис.

Бистин Коммунист партиянын XXIII съез-динге төлөпиг ужуражыр дөш бүгү улустун калбарган социалист чарыжыга бригаданын хойчуларын кириштирген, колхозуствун № 1 хойжу бригаданын чарыжы кыйгырган бис.

Н. САЙЫН-ООЛ,

№ 2 хойжу бригадада партбюк организацын.

ЗВЕНО УДУРТУКЧУЗУНУН ЧАГААЗЫ

Бистин тулукчуларымыз ажил-ижи бүгү колхозчуларын, ылангыла малчынарын амыл-рал-чуртталганын өкшидериче угланган. Колхозтун баштаар че-ри болгаш партия организацын өрткөн чылын малчынарга дуза чедирер автомашиналыг тускай ту-дугчулар звенозун тургускан. Үс звено малчынарга тулук болгаш септелге талазы-биле өн-не опера-тивтг ажилдарын харыылаар.

Звенонун ажилы өрткөн чыл-дын март айда эгелзэн. Оон со-ставында он киж: тулукчулар, бажычылар, шукатурчулар бол-гаш печка салып киж бар. Ич-чангаш олар тулукчула бүгү ажил-дарын хари угда кылып үнө бөөр аргалыг.

Звено өрткөн чылын бодуну мурунуга тургустунган сорулганы

чедикшининг күссеткен. Тулук материалдарын олар боттары бе-леткел. Малчынарын 23 чурт-талга бажынаарын чедир кыл-дыр, септөөр болгаш кладовкаларын, кышталарын кылдыр ажил-дарын кыштагашкын мурунда-ла дооскан. 3 чак бажыны не-мей туткан. Ам ол бажынаарын сонга рамаларын, печкаларын кы-лыр.

Автозеновун машинаын бо-дум чалаачылап турар мен. Арга-мыш, хая-лаш аразында чоруп туруума-даа, машинамын эди-лде камныг. Дугуй камналымы дөш немерде төлөвирин алып мен.

Звенонун оперативтг ажилын-га черде кандыг бергелер турбас дээр боор. Өл-чак, хар-соок... Ич-чалда-даа тулукчулар аныа төрү-байн келген. Бажычыларын удуртукчуу Ховалыг Дамби,

печка салыкчызы Хомушкун Унук, шукатурчулар Нина Донгак, Дон-гак Ончамаа олар мурнакчылар-нын олзурунда саналып туралар.

Колхозтун депискаринде мын-чага чедир хар чок. Ичингаш бистин звенозун автомашинаны бо хүнерде № 1 хойжу брига-дын малчынарынга сүт, оттулар ылып сөөртүп берип турар. Кыш-тагашкынын муруну чарында мал чедирин база сөөрткөн бис.

Беш чылдың баштайгы чылын-да бистин мурунуга тодаргай сорулгалар салдыган: 1200 баш хой кирер ийи кажааны малчы-нарга чуртталганын дөрт бажы-нарын, бир кызыл булуну тулар бис.

С. ХИРЛИШ,

тулук бригаданын автозеновуну удуртукчуу.

БОЛХОЗ ДАРГАЗЫ Александр До-левич Шаалы эртенгенин 6 шакта утарыны чачыккан. 1966 чылдың январь 6, четверг. Бо удаада ол аза-ла шак ыччар олунгаш, дуккаа эстине соп алган, кужага барган.

Даш-шымзэн ундурп болбас... тургалар ам-даа эки удузунар. Олар-ны амыттынар хуниери болгаш, ол бодуу савыранган-даа ыш-лаш, сагыш човангыр бодаларын дөдөдип орган.

— Печкага оттан салып, шайдан ий каар. Уругдарын нези аска-диче база-ла өрте ажилдап баар олтай. Мында колхозчу өш-өөрлерин уш чыгы бичи уруглары бар. Ва-лентина Балыргиевна ясли-садтың өргөкчиин болганда, а бодум кол-хоз даргазы болганмын. Ол бичин аштар дугайында кылдан-даа ар-ык сагыш салып ужурап бис...

Ол өрткөн дарганын сагыжыга аштай кирген бодалдар ындг бол-дузун. Ол шынап-ла сагыш чован-гыр киж. Бодуну колхозчуну ийи ажил-херээ, бүгү колхозчуларын дагы амылдарын дөш чүнү-ле кы-лыса ажил дөдөдип чак чок калы-а-ла сактып-болан чорур.

Чүгө болал болгаш күзөд илере-ри — ажил-херектин эгел. Ич-чангаш сагышка кирген эки чүве бу-дун амылдарга ботандырылгаче ерек кырында чуктаа — бо колхоз даргазын база бир өн-не эки шы-раар ол.

Ол бүгү бодалдарын, планнарын олат сорулгаларын чачыс кижин алап күсседир. Ол черде бол-дузма. Ичингаш колхозтун партия организацын, бүгү активке,

Колхоз даргазының бир ажил хүнү

кадрларга даянып ажилдар апаар. Организацыг чорук хүстери он-он катап улагаттырар деп Ленин өө-редиги Александр Довалевич эки бил-ди. Ол колхозтун партбюрозунун бекитүүн болушкан, партияни база партия кекжигү эвес активке малап-тыг, дидим даянып ажилдарын, кижилерге илгээр, оларга тодаргай даалгаларын бээр болгаш күсселде-рин ылап-ла негээр чачыла өөр-кен. Мындыг чурума актив-даа, кол-хозчулар-даа өөренип турар-дыр дөдөдип чангыс ажил хүнүнү прак-тиказындан көрдүс.

Колхоз даргазынын кабинетинде аминдыг хүн чурумун би-жээш, алып каан турар:

1. 7—8 шакта — бригадирлерни болгаш специалистерин, хүлээп алыр.

2. 8—9 шакта — колхозчулар-ның хууда айтыргаларын хары-лаар.

3. 9—10 болгаш 13—14 шактар-да — эртенги болгаш дүштеки чен уези.

4. 17—18 шактарда — колхозчу-ларны хүлээп алыр (малчынар эл-чег чок).

Колхозчулар болгаш ДАРГА боду бо чуруму сагып, күсселин тур-рар. Өске шактар дарганын база-ла үнелиг болгаш хостуг ажилдар уези кылдыр көрдүгөн. Мындыг хүн чу-румун оон үр чылдарда ажилдаанын дуржулганын балыктыгылган.

— Дугу тулукчуларын хурапын

кылдымыс. Январын тулук мыжы белеткелерин шалыгы айы болду-рар деп шиктирелдизис. Ам биске бир чук машинамы, анда мыш сөө-ртүр көжүр херек-тир. Чөшөөрпө-күрер, Александр Довалевич — деп, тулук бригадир Хомушкун Стай би-ле үчүткүн Кужеттг Киликпал айты-рыг тургузуп келгилзэн. Олар ол дү-лзэн сагыш ышкан харыламын ал-гаш, тулукчуларын Ак-Хемче ажил-дадып ундурпкенер.

— Мындыг эки эгелзешкини дет-кивей канчаар боор. Партиянын XXIII съездинге уткуштур бүгү ту-лук мыжы белеткелер дөш сөзүне-ре эе болунар. Иччаарда түнөө көөр бис — деп, дарга бригадирин сору-к кирген. А тулукчулар сөзүнге эе бооп шылдарлар дөдөдип бригадир база катап даргага бүзүрелди каан.

— Бирги кварталда күрүнге са-лар 48 шарыжыктарымын азыра-дып күштөдирер, оларын семиртир. Ичингаш кадрчы Иргит Боралдай-оолдун кыштаанче мал чеди сөө-ртүр машина херек-тир — деп, мал бригадир Сайа Суруя, зоотехник Агармит Соскаар олар дилегатг кел-гилзэн.

— Шын-дыр. Чылдын эгезинде-не эки ажилдааны дөдө. Ажилды сонгааралып болбас. Ооржак Дон-дуктун машинамын чорудутунар — деп харылаалышкан. Александр До-валевич анда бодуну бодалдарын ил-ерип, оларын-биле сүмелзеп, өс-

РЕПОРТАЖ

ке айтыргалары-даа шиктирелзэн. — Күрүнге дужаар сүт бар-дыр. Ону район төвүчө сөөртүр. Сүт сөөртүп турган машина амдызын-да үрелгенде, оон систерианын Саал Хирлиштин машинамынга солуй сал-гаш, сүттү дүрген чедире кандыгы?

Ол ажилдарын каймы-даа чу-гула. Иччалда-даа түнүп келген санал-ды дугураар сөөртүрүп дарга шик-тирелзэн болгаш сүт сөөртүр маши-нын септелгенин дүрген кылырын сүмелзэн. Колхозта автомашиналар эвезен. Дарга ол-ла дөдөдип Чадаана-нын «Сельхозтехника» каттыжымын-кынын начальниги эш Еремелен-коже телефоннаарын шиктирелзэн, оон-биле чугалажып четтиргилзэн. «ГАЗ-51» машинанын 2 моторун со-луп алып курулардан колхозка бө-рүн дугурушкан, очке тускай киж чорудушкан.

Колхоз даргазынга челе кандыг айтыргалар тургустунуш келбес дээр боор. Оларын каймын-даа чүгө чогуур уезиле, чөптүү-биле хары-лаар апаар. Ажил-агыйнын, амыл-ралын хой чүүл айтыргалары че-ле уулбес.

Ол аразында колхозчулар боттары-нын шагын амылап бердилер. Эр-

кен чылдың декабрьда күш-ажыл тө-лөвиринин надынга ат салдырып ал туралар. Чак чок олурган даргага район төвүнде кым-бир кижилер телефоннап-даа келгилээр. База-ла чугула айтырг. Харылааар апаар. Кызылдан радио дамчыдыла черин-ден, СЭКП обкомундан эштер-даа кел-гилзэн. Олар база-ла дарга-биле сү-мелзеп, боттарынын кылды чораян ажилдына чогуур дузаламчыны ол хүн алдылар. Авангыр, сагынгыр, кылдарын чорукту ол бүгү шүптү-ла негеп турар. Манаа Александр Довалевич төлөпиг болуп-турарын ол кончуг чак хүнө көрдүс.

ДАРГА ОЛ-ЛА ХҮН № 2 хойжу бригаданын хойчуларынга чораян. Мал ажилынын база бир харыска-галыг уези — хойну кымык оол-дашкыны чоруп турар. Бо кампанын ук бригадала кандыг чоруп турарын, хураганнарын өстүреринин сакман арганын малчынар канчаар ажил-дап эгелзенин колхоз даргазын хынап көрүп чораян ол. Дарга ма-наа чангыс талаалыган. Парторгани-зация секретары Саал Очур-биле ка-тыг ажилдап турар.

Бригадада 47 хой төрөөн. Бүгү хураганнар мендиз-биле ажап ал-дыган. Иччалда-даа хой кажааны-нын ишти ол болганын чыдагаан-нын дарга тодаралып, бус үнер хоор-азаларын аштаарын, хүндүс чамдыг сонгаларын ажилдарын, ичингаш кажаа иштинде дурункан бусту үн-дүрерин, өдзөн кургагаларын хойчу-ларга саналдаан.

Бригадада бүгү хойчулар № 1 бригаданын үлгери-биле хураган-нарын сакман арганы-биле өстү-рерини шиктир турарын малгап де-мелзегилзэн, ол арганы шын ажил-даарын, ам арткан ийи коданын ка-жааларына клеткалар туларын ян-варьда доозарын хойчуларын бот-тарынга болгаш улуг хойжуга сү-мелзэн. Ичингаш хойчулар бо ажилды боттарынын күжү-биле кы-лып турар. Ийи хойжу бригадалар аразында СЭКП-нин XXIII съездин-ге алдар болдурган социалистг чары-нын эгелзэн дөдөдип колхоз дарганын бисте партбюк секретары ол чораш улам быгылап кааннар. Социали-стг чарыштын негелдерин кылды булунарда астыргылап каан. Кыш-тагларда малчынарга тайылбай ажилдары чорудар, дуза көргүзүр тускай эштерин база ундуртудуэн.

Даргаларын каймы-даа ол кежээ колхоз төвүгө кылып чугула ажил уезурунда делер эеп келгилзэн. Эш Шаалы колхозта калбарган өг-бүдө

концертинин эөлчеглиг белеткелин сонугурап көөрү-биле клубка баарын база четтиргилкен. Механизаторлар-нын өг-бүлө концертте номерлер белеткел чоруп турда, ийи-чангыс-тык чамдык ырларын канчаар шын ырлап күсседирин ол боду-биле баш-тап, белеткелди шулуудалып турган. Өг-бүлелерин эөлчеглиг сески кон-цертинин январь 8-те чедикшининг болурун ол күзеп каан. Механиз-аторлар дарганын ол чачыны эки күт-сеткен-даа.

Колхоз даргазы чамдык эштерге ол хүн күсседир кылдыр эртен бергел-зэн даалгаларын күсселдерин база хынап чоруп турган. Улут-даа, биче-даа ажилды хүлээткенде, оон күсселдизин ылап-ла негей берген ту-рар чачыды тургусканы — чуруму быгылаарында, кижилерин даалган ажил дөш, нинтинг херээ дөш, харыскаланын бедилерине уезү ужу-дузалыг болуп турарын ол колхозтун чангыс хүнуг амылдар-ындан безин шак ыччар бүзүрөп көргөн бис.

Колхозтун ховулаңгай чоруктан мурнакчы денелече көдүрүп олары анаа-ла таарылга эвес. Манаа кол-хоз даргазы кижинин организацын ролю дык улуг. Ол кижилерни бо-дунче магнит дег хаара тузуп турар. Арыг сеткилдиг, бөдүүн болгаш дур-жулгалыг бо даргага колхозчулар дык ынак. Ол бодун доландыр энергиянын, иштинини калдырп ундурп, кижилерин чак бодала-рын, эгелзешкинерин болур-чогуу-ру-биле деткип турар.

М. НАРА-ТОННУГ.

(«Шынык» тускай корр.)

Ботунук ажил-чорудугаазынын арга-методдарын үргүлчү чыгарып, хөй-ниити организацияларынын ажылын тодоргой удуштуу, чонун арга-сүмө-ни, оон хай чыдарлаа көрүп келген практикасына даянып амылдааны

КОДАН ЧАНЫНЫҢ УЧАСТОГУ

САНАЛДАРНЫН БОТТАНЫШКЫНЫ

Отчёт-согулалыг хуралдарга коммунисттерин санал-шүгүмчүлө-дери партия организацияларынын ажил-чорудугаазынын практикасына-га чаа-чаа арга-мергежилдерин кы-мөз. Ылаңгыя «Большевик» колхоз-туң коммунисттер партия бөлүктөрү-нүн ажылын экижидерин, төптөн уракта участоктарда малчыларнын, удужуларнын ортузунга масса-по-литиктиг ажилдарнын денелери бе-дидерин, үндүргөн шиптирлеринин боттангылаан даш шипыгы кон-рольду тургузарын болгаш органи-закчы ажилдарын күштөдирерин тодоргой айтканнар. Алаа үндө-дөш, партия организациясы (секре-тары аш К. Серенмаа) чамдык ажилдарын кылып чуртукан. Кол-хоотун Дөргүн сүт-бараан фермазы бүгү көргүзүлгө талазы-биле хожу-дал, алаа күш-ажылын организас-ты багы турган. Олче коммунист аш О. Дас-оолду чуртукан. Алаа пар-тия бөлүн тургускан сөөлүндө, фер-манын ажылы экижи, социалисттер чарышка районда дээр фермаларын одурууче кирген. Партия организа-циясы партбөлүктөр даргалары-биле семинары 2 удаа өрттирген.

Социалисттер чарышты багы ор-ганизастап, ажилдык экономиктиг ана-лизин кылбайн турары дээр хөмүр-дөш разрезинин коммунисттери аге ор-ганизациянын бюрозун чини-биле шүгүмчүлөш. Ону чаладыры-биле партия организациясы организас-тех-никтиг тускай хөмчөдөрүн чогадып кылган, инженер-техниктиг ажил-дакчылардан негелдени күштөдир-ген. Социалисттер чарышты пектер, бригадалар арасында ээлчегдер аайы-биле организастаан, күсөлдөсөн ай-санында түнөп үндүрерин чедип ал-ган. Ычангаш үшкү болгаш дөрткү кварталдарда бир тонна хөмүрүн бот-уңеиз план өзугаар 5 рубль 83 көпөк турганынан 5 рубль 65 көпөк, 1 рубльге хамаарыштыр ча-рыгдалык планы 1 рубль 3 көпөк турганынан 98,2 көпөк кылдыр кызыртылган.

Районда эң удуг ажил-агылар-нын бирээзи «Сүт-Хол» совхозта партком секретары аш Шадыр-оол

чөдмчөдөгү түнөлдөрүн берген. Сов-хоз чеди чылдын сөөлү чылынын планын хуусаа бетинде, октябрь ай-да-ла күсөткөн. Малдын кыштап-лаашкынын багыт эвес чорудуп, мал-чыларнын амыдырал-чуртталгасын-че удуг кичээнегине салып, оларын чыгыт өлгөр-биле бүрүн хандырган.

Чадаанын көдөз тууду өргөдө-лини партия организациясынын сек-ретарына чаа сонгуттурган аш Суво-рола багыт эвес амылдап агелден. Коммунисттерин хурадына эконо-миктиг анализтер кылдыр бюрозун ажилынын дугайында айтырыгын тургускан. Отчёттуг хуралга комму-нисттер спорт ажилын, бот-тынын-гыр уран чүдүдү багыт организастап турарын шүгүмчүлөш. Секретарь оон боттуг түнөлдө үндүрүп, профви-дел организациясына партияны удурутулганы экижиткен: спорт хө-рөкөдөрү саттылган, уран чүз бөлүмү ажилдап, маргылааларын өрттирип турар апарган.

Ленин аттыг колхозтун коммуни-сттер кудуктары четче ажилдап, бири сүт-бараан фермазында малга-чаа кылып черин чогуур ой-шаан-да белеткевейн турары дээр колхоз баштаар черин шүгүмчүлөш. Парт-ком, колхоз баштаар чери дарый хөмчөдөрүн ап, малга чөм кылдыр черин ажилдадып, кудуктарын дө-рөзүн ажилдап кырген. Хар кыды-ра чагган кышталарда малчыларже дөш сөөртүлгөзүн организастаан.

Партия организацияларынын сек-ретарыларынын чартык хууза чаа сонгуттурганын барымдаалааш, пар-тия райком 2 хонуктун семинарын чымдырган. Алаа лекцияларын нөмчүп, практиктиг ажил-чорудуга-нын дуржулгазын солуккан болгаш Ак-Довурактын туудууче экскурсия-лап чораш.

Партия райкому коммунисттерин шүгүмчүлөдиг саналдарын ажил-хөмчөдө боттандыры-биле тускай хөмчөдөрүн партия организация-ларынын аайы-биле ажилдап кылган.

Д. ОНДАР.

СЭКП Чөөн-Хөмчик райкомунун партиялык-организастыг ажилдар кидизинин инструктору.

СЭКП ТБ-нын март (1965 чыл) Пленумунун доктаалында чонуну материалдык байланын экижидерин соругалары салдырган. Ол док-таалга үндөдөш, Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлөи районларын онзагай байдалдарын өөрөнип кө-рөш, колхозчуларын, совхозтарын ажилчы, албан-хаакчыларын хууза мал турдарын нормазын өртүлөткөн, оон ынай кодан чанынын участогунун хөмчөдөли база ула-гатырган, тодоргойлаарга, бир өрө-ге 0,25—0,30 га черин ажилдап болган. Мурунда колхозчу чораш, совхоз ажилчынын болуп шипчиг берген кижилерин кодан чанынын участогун ариде эдилеп турган нор-мазына чедир катап улагаттырар дээр.

Бай-Тайга, * Барыны-Хөмчик рай-ондарын колхозчуларын, сов-хозтар ажилчыларыннын бажын ча-нында участоктары канчаар ажил-латтынын турарын ап көрөш, үстүн-де хөмчөдө-биле тывыскан черлерин чүтө 0,10 газын, харын оонда-да эвээшти ажилдап турар. «Шек-пээр» совхозтун төп салбырын, «Барлык» совхозтун Аксы-Барлык салбырын ажилчыларын боттары-нын алган черлерин барык ажил-дапайн турар, ийн-чангыс ажилдап турар кижилер 0,3—0,5 га хире черлерге картофель тарып алган болулаар.

«Шекпээр», «Барлык», «Тээби» совхозтарын болгаш «Большевик» колхозтун суурлары барык шүптү сугарылга системазы-биле хандыр-тылган, бүрүн ажилдап болурунун аргазы бар.

Боттарынын хөмчөдөли ботал, картофельди, нотаа аймаан тарып ал-ган, оон артканынга мал чөмчө-дөш, колхозчуларын, совхоз ажил-чыларыннын хууза мал чөмчө-дөш белеткевейн дуудалып, харын чам-дык эвээш малдыг кижилер оон шүт хандырынып болур.

«Мурнакчы» колхозтун төвү, «Тээби» совхозтун Бай-Тал, Дөн-Терек суурлары, «Барлык» совхоз-тун Хөмчөдө салбырыннын сууру-лаштыг, сайлыг черлерде болганы-нын учурунда ол суурларнын чурт-тагы өргөдөлине норма өзугаар көрдүргөн черлери чедипсө болу-рун барымдаалааш, оларга ол-ла колхозтун, совхозтун ниити шөлү-нү

ден чер тускайлап бээр көрдүргөн. Бир эвес ол черин чөп ажилдап бо-лоза, колхозчуларын, азы совхоз ажилчыларыннын чүтлө боттарына каража болур эвес, ол черлер ажил-латтырмаан учурунда ниитинин ажил-агынынга база каража болур.

Бир чүсчүк га черин көдөз ажил-агы үндүрүү Бай-Тайга рай-онга 20 көпөк, Барыны-Хөмчик-ке — 30 көпөк кылдыр доктаа-тылган. Ынчаарга 0,25 га черин ажилдап өргөткө көдөз ажил-агы үндүрүү Бай-Тайгага 5 рубль, Барыны-Хөмчикке 7 рубль 50 көпөк болур. Ол үндүрүг кандыг култуураны тарып алганынга ха-маарыла чөк болур болгаш четче ажилдап-даа болза, үндүрүг ол хө-вээр болур. Ындыг болганда, өрө-ге буруу болууга бажылап берген кодан чанынын участогун четче ажилдап чугула. 1966 чылдын тарылгазынын үеинде колхозтар-нын баштаар черлери, совхозтарын дирекциялары бөжө кичээнегине са-лып, өрөге буруу болууну участо-гун чөп ажилдап турарын хандыра-ны чугула.

О. БАДЫ,

Барыны-Хөмчиктин көдөз ажил-агы бүдүрүлгө өргөдөлине инженер-чер тургузуучуу.

Хөмчүк Боду-оол 1958 чыл-дан бээр почтачы. Бо аразында почта салалдары, чонун чыгыткан солуктарын, журналдарын, ча-гаа-биниктиг будалдарын тавар-ылга боткан. Бо чылын ол 1500 амыг чыгытканын чога-та организастаан.

Оон ак сеткилдиг күш-ажылын

АРТЕЛЬ УСТАВЫНГА ХАМААРЫШТЫР

Мээн бодалдарым

Көдөз ажил-агы артелинин чаа Уставы кан-дыг болур ужурулду дээр дугайында нөмчүчү-лар санал-оналдарын солуннарга бижип, радиога дамчыдып турар болгой. Көдөз ажил-агыда ажилдап турар болганын-биле бо айтырыгын со-нуурган, маңа бодууну бодалдарымны илере-диксеп тур мен.

Көдөз ажил-агы артелинин Уставы колхозчу амыдыралдын кол хойлузу болганда, колхозчу чонуну материалдыг чаагай чорунуң өзүлдө-дөш ажаа айттылган турар ужурулду. Ынчангаш чаа Уставтын телевиделинге колхозчуларга пенсия тыпысырын, оларнын хууза малынга чөмчө-релеткээринин айтырын колхоз баштаар чери шиптирлээр кылдыр киреэ чогуур деп саналдыг мен.

Устав дээрге коллентивтиг ажил-агынын уду-рунун демократтыг үндөзүн болур. Бо прин-ципти сөөлгү чыдарда колхозтун ажилдачыла-ры боттары-даа, чер-черде чамдын эрге-чагырга органдары-даа сагывайн, хамыда бээр чүүл бар. Чимээ, эртен чылын бистик колхозча орук сеп-тегизинге 2500 рубль планнаттылган турган. Колхозча хамаарышкан орунчук септегизе чо-руттулган. Түнөлине райкукукомун шипти-ри-биле колхозтан 9300 рубльди тыртып алпар-ган. Ол дугайын колхозтун баштаар чери-биле бөзүн чугаалашпаан. Орук септегизинге чүгө-лө орук ажилчыларын ажилдаан эвес, бистик кол-хозчулар база киришкен болгой. Колхозчуларын кылганынга 1300 рубль онаажып турар. Ындыг турда-ла, ынаа хай түнү тыртып алганын чылдаганы билдинмес. Мындай болганда, чаа Уставка колхозтун ачка-хөргөзүн камгалаар-аңаа кайы хамаан чок хол дээр болбазы база айтыс чогуур.

Колхозтун тускай эртемчилеринин ажилы-дан артелиниг экономиказын хөмчүлдөш дыка хамаарылгалыг болур. Оларнын харысалганын,

ат-алаарын бедидери чугула. Ынчангаш тускай эртемчилерин база ферма эргелечилерин, бри-гадирлерин колхозтун ниити хурадынга бодыла-зо чогуур. Бо айтырыгын Уставка база киреэ чо-гуур деп саналдыг мен.

Чамдын колхозчуларын талазында колхозтун эт-хөргөзүн кам чөк чоруктар эвээш эвес дээрзин практика көргүзүп турар. Ниитиниң эт-хөргөзүн каран өгү дег камгалаар дугайында колхозчунуң хүлээлгезин чаа Уставка айтыры чугу-ла. Коллентивтиг ажил-агынын моон солгаар улам ынай сайырадыры колхозчу массаның би-лиг-медерелинден хамаарып. Ындыг болганда, колхозчуларын агрозоветеринарлык билгичи-кандыг-бир программалыг өөредилгезин эртерин амыдырал неген турар. Моно база өөрөнип киреэ деп бедаар мен.

Колхоз даргазын сонгуурунун хуусаазын дугайында айтырыг чоруп турар. Чамдын эштер өнү-дөт чыл хуусаалыг кылып, а өскөдөр ийн хай хөвээр арттырар деп саналдап турар. Мен бодаар-ымга, ийн чыл арай эвээш болгу дег, улуг ажил-агынын экономиказын башкарып олурда-ла, хуу-саа чөдө бээр, а дөрт чыл элээн узай бээр. Ын-чангаш үш чыл болза черле таарымчалыг деп са-наар мен. Эштер В. Соколов биле Н. Нонгарын саналдап турганын-биле алырга, колхоз баштаар чериниң көмжүгүнөргөни санам амгызында не-вөдөдөр дээр. Ол эштериниң саналыга наттыжар мен. Чүгө дээр амгы үдө баштаар чериниң кежи-гүнүндө колдуунда тускай эртемчилер кирген болур, а бөдүн колхозчулар кончук эвээш ки-рген. Колхоз бүдүрүлгезинин адырлар аайы-биле мурнакчы, иденкейлик кижилерин баштаар чер-нин ажилына кириштирсе чогуур.

Х. КУДУРУКПАЙ,

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтун даргазы.

КУЗЕНЧИГ ААЛЧЫЛАР

Барыны-Хөмчикте Эрг-Барлык суурунуң чурттакчылары мактап, Боду-оолду хүндөш турар. Ол ийн удаа Хүндөшөл билин-биле шаптанган.

А. АЛЧАК.

Чөөн-Хөмчикте «Большевик» колхозтун почтачыны Монгуш Чүдүм-оол ол ажилында ам беш чыл болган. Фермаларда, ырак-кы одарларда малчынар ону Чүдүм-оол хүндөш турар.

Х. АРАКЧАА.

Бистик Төрөөн чуртукүстө

ИВАН РАСКОВТУҢ МААДЫРЛЫГ ЧОРУУ

Гурьевтин ат-сурагалыг дивизиянын дайынчыларын — Сталинградтын маадырлыг камгалакчыларын дилеп тыварын Москва-да журналист, кураавыда май-ор Михаил Ингор туруштуу-биле үргүлчүлөп турар. Олуткен деп санадып турган дайынчыны

Бирги атака чылда шаптыр-ган. Оон соонда өскөсө база.

Лейтенант Расковка хей-агт кииридин дайынчылар дайы-нын оон турган турмуштарыне ап окталышаан, удуз атакаларже каш удаа шурап киргенер. Фа-шистер шүпкүлөрүн, аар мино-меттарын септе-селип албы-шан, камгалада чыкканнарже катал-ла халдап турганнар. Бро-небойщиктерин турмуштарынан ырак эвес черге снарядтар бол-гаш миналар чыгып тургулаан. Бедик черге турган солдат олурукен. Лейтенант Расков аар балыглаттырган. Элээн каш үрүмчө чашпакчылар оон бажын-че калган, хөдөө өдө берген. Оң талаа караан бир-ле карангы дүмбөй хөмө алы берген. Ынчал-за-даа Расков түлүүшкүнү баш-карышаан чыткан.

...Хөдөөнө мага-бодун октар өткүлө берген. Ол кээп дүшкен. Санинструктор Вала Гончарова оон чанынга маннап келгеш, ок-биле бүлүртүргөн черже калбаш дээр. Лейтенант минута хиреде көрө кааптарга, Валинын караан-дан чаш төктүп турган, оон меде-релин ол ышкымылган.

Кажини өлүмдөн камгалап алыр дээр хову госпиталынын кээр эчмилери болдунар-ла аргаларын хөмчөдөш. Олар өкпөдө ка-лган. бузундуу, окту үштүп, арында балыгланган черин даа-рап кааннар.

Офицер госпитальга чыл ажы-чыткан. А кажан сепил келгенде, эчмилер чаа кезинишкннерже шилчээр. Урелген дүмчүккө, эрин-ге болгаш сөгелге организмиң эвес черинден алган ээ-кешти чыпшыр дээр орадышыккы-ны кылган...

1943 чылдын төнчүзүндө Рас-ков Москвага травматология бол-гаш ортопедия институтунуң про-фессору Александр Эдуардович Раузерге чедип келген. Ол профес-сорун бүгү-ле сумелерин бы-жы-биле шыдажып эрткен бол-

гаш сөөлүндө туруштуу-биле ай-тырган: «Арымны кылып берип көрүңер». Ынчаарга шүптүзүн-на кылган. Ол-ла үдөш агелдеш оон дүмчү эринери катал кес-түп келген болгаш ол талаа кы-раа чүве көрүптер апарган.

База катал үнүг болур дээр, ол хире үр үдө чугаалап көр-бөз дымын катал чугаалап шы-даптар кылып дээр, Расков хөй-ле күштү үндүргөн, бергени шы-дажып өрткен.

1944 чылдын чазынында Рас-ков Томскиде авазыга чедип кел-ген, ол оон кара чангыс оглу бол-ган. Маңа, төрөөн хоорайында, ол Людмила Малкова-биле таны-жа берген, ынааарга Людмила оон кадайы апарган.

Демир орук транспортунун ин-женери Людмила Александровна техникумга кирер деп күзөдиг турган ашаанга дузалашкан.

Бүженишкнниг өөредилгезин дөрт чыл эрте берген. Расков диплому кончук эки демкеке камгалап алган. Ажыл хуваалдаы болуп турда, туралаан черин ши-лип алырын анаа саналдаан. Иван Степанович хоорайында ар-тып каап, чаагайжыттылган ба-жынынга чурттап турар аргалыг турган-на, ынаа-ла-да ол ынаар кылбаан.

Аразында сүмөлөшкөш, ботта-рын ийилдирин Иракмы Чөөн чүкчө чорударын Расковтар ди-дээр. Олар баштайгы үеде уур-тайга, а оон соонда Иракмы Чөөн чүктүн шалымчы туудуңче чо-рукканнар.

Тайга. Тейлер. Орук чөк чер. Декабрыны күштүг соогуунуң үе-зинде баштайгы баракты тут-каш, чурттаар апарганнар. Тууг-га Иван Расковту катал тургу-с-тулган партия организациясынын секретарына сонган.

Күш-ажылы хүнөр күже-нишкнниг, кадыг-дошкун бол-ган. Фронтга чоран ол кижээ оон мурундагы дайынчы оруу са-гышка киргилей бээр турган. Маңаа тайгага, бедик-бедик тей-лерже, шык-шынааже шавар хал-

лаашкын база чоруп турган: орук чөк чер-биле, хал-лаштар-биле шынгыс демсел болган. Ынчал-за-даа олар чаа тевишкнннер-дир. Тайбын ажил-иш-тир.

Ургайлы чогуур хуусаазында кылал алганнар. Ам ол чуртка эч-чик өртөктиг ак-коргучунуң бе-рип турар. А барактарын орун-ла ам амгы үеини хоорайы өзүп үнгөн.

Баштайгы алды чылын Расков-тар Хабаровсктин чанынга, Кор-фоскинни даш карьеринге ажил-дап турган — Иван Степанович—даг мастериңе, кадайы — күш-ажыл талаа-биле инженерге. Мергежилдиг организатор, комму-нист Расковтун адын бузуртунуң «Хүндөшөл дептеринге» киирген.

Иван Степанович—Корфовск суур Советинин депутаты. Оон инициатива-биле суурун чурт-такчылары кудумчуларга беш муң ыштарыны тарып олуткан, эш-тир черин кылган. Школа болгаш клуб, эмнеге болгаш магазин, тротуарлар болгаш көвүртүлөр, чечектер болгаш ары ажил-агыны — депутат Расковтун ки-ришкен удуг ажылы бө-дүр. Ону удуз аажок хүндүлээр.

Чоктаа чаа Иван Степанович-ни пионерлер чалаан. Уруглар-би-ле бесөдө үеинде ол түлүчүшкү-га ап чоранын бөдүнүн комсомол билгени оларга көрсөкшө, мын-ча деп чугаалаан:

— Кажан мээн уруум Тая өзүп келгеш комсомолун хүрээ-ленинге кирип алганда, алаа 60 билгенини белеске бээр мен. Ком-сомол билеттери кажан-даа — си-лерин-даа, Таянын-даа, кым-ның-даа ханы-биле борашпаан мен күзеп турар мен...

Хоочун дайынчыга гвардей-нин адын тывысканы Корфовск ажилчыны суурга бүргей берген. Ол бедик шааналы дээр чангыс суур чуртуугулар анаа ианг ба-йыр чедирип турганнар.

Михаил ИНГОР,

(Парлалганың чаа чүүлдер агентилели).

ИШТИИ-ХЕМ САЛБЫРЫ ЧҮГЕ ХОЖУДАП ТУРАРЫ?

«УТКА 25 чылы» совхозтун Ишти-Хем салбырыннын төп сүт-бараан фермазы каш чылдарын дургузуна эки көргүзүлгөдиг болуп, респуб-ликага сурагжаан, коммунисттер күш ажилдык бригадала деп бедик ат-тыг турган. Бо ферма 1965 чылда Арыскан салбырын сүт-бараан фер-мазын социалисттер чарышка кий-гырган. Чыл төнчүзү келген. Арга-дуржулга солукпушаан, социалисттер чарыштын түнөлини үндүр дээр арысканчылар декабрын 23-те салбыр төвүнге кээрге, удурутур ажилдакчылардан чангыс-даа киж чөк болган. Салбыр эргелекчизи эш Чалбаа арысканчыларын келерин ийн хонук бурунгаар дыйнаан хире-зинде-ле, бригадирин болгаш тускай эртемчилерин ол хон эвес черлерге чорудушкан, боду даа чиде берген. Салбырын ажил-хөдөөнө таарымча чөк байдалдарын тургузупунуң кел-генчи, социалисттер хүлээлгелерин четче күсөтпээнин, эргелекчинин ол ужуражышкнннан ойданын моон алаанда четтестер тодоргайы-биле хөмчөдөш болур.

Малга четир санныг оран-суурун

белеткен алырынче баш бурунгаар кичээнегй салбаанында Шактар Байыр-оолдун бир кодан аныак инек-терини күжү баксырар, декабрынны ийгини чартында 2 баш хөмчөдөш таарышкан. Оон кол-ла чылдагачы-ны—декабрыга чедир инектерин чы-дыг кажаа-биле хандырабайн, чөмө-дөш турар таарыштыр организастаан келгенинде болгаш кадарчынын хөмчөдөш бедидери-биле анаа чогуур негеледе салбаанында.

Сотпа Бистан-оолдун инектеринин кыштаар черин ноябрынны ийгини чартында тууду дооскан.

Салбырда төп сүт-бараан фермазы кыштагашкыны баа-ла белеткел чөк агелден. Ферманын ийн кол ка-жааларынын капитал септелгези кылдырылган. Оларын шалаларын солуп чартпаанында инектерин турар черлеринин алаа аажок өл-шүк. Ынчангаш сагган сүткө өдө-мөш малгааштын салдары хаалдап, сүтүн шынары кудулап турар.

Ында чурттага бажынарнын үр-үдө септөөн, оларын чамдыкты-рын ооргалары ирээш, кээп дүжөр четкен.

Т. ОЧУР-ООЛ.

Улуг-Хем район.

Космос вахтасында

Черниг баштайгы совет кылмал спутниги космос үе-чадазын ажилдарын ырак мурунда-ла эртемденер атмосферанын кырын-да каттарыне аны-бүрү шинчылд приборларын чорудуп өөрөни берген турганнар. Оларын бирээзи болза чуртун аны-агы обсер-ваторияларында космос вахтанын амылда чедир өрттирип турар Ча-рачкынын зондузу болган. Сонгу чүктө-лаа, Антарктида-лаа шинчилелдерин чорудуп турар эртемденер космос хөмчөдөшкн-нерин даңзылап буртукээрине болгаш өөрөнип шинчилээрине ол приборларын ажилдап турар.

Урун каан резина борбак шарын дузаа-биле 35 километр че-дир бедикче салып үндүрүп турар бир моон приборлар чүгө ийн килограмм хире депзилдиг, ынаа-ла-да ол приборлар космос хөмчө-деринин дугайында чангыс-даа бедик даг станциянынга алдынып шыдааттымас ындыг медээлерин Черже дамчыдып турар.

Ол шинчилелдерин үргүлчү чорудуп турар киж ам бүгү деле-гейде сураглыг эртемден апарган. Физика-математика эртемнерин доктор А. Н. Чарахчян ССРЭ-нин Эртемдер академиязынын П. Н. Лебедев аттыг Физика институтунуң космос хөмчөдөшкннн бүгү-ле стратосфера шинчилелдерин удурутуп турар. Кайтамчыктыг ажи-дышкынга чедирип келген оон хай чылдардагы шинчилел ажил-дарынга 1966 чылдын Ленинни шаңналын тыпысы-биле депшит-кен.

Чурунта: А. Н. Чарахчян институттун стратосфера эртемниниң станциязынын лабораторияларын бирээзинде.

Фото О. Нузыминин.

СЭТА-нын фотохрониказы.

ӨШПЕС ШОЛБАН

Тес-Хем районун «Чодураа» кохозунун мурнакчы саатчысы Че лей Батнараа.

Батнар угбай инээм сагага өрүпканда.
Баян тырткан, оюн үздөн хөгжүмчү-лө;
Аттыкан сүт хууңга дүшкөн хөлгү дээжы—
Аян-ырын чүрөк таалаар дикимди-ле.

Номмунисттик коллективтик тугун чалаан,
Колхозунуң алдар-адым бедик туткан,
Хараал-Тейиниң саанчылары шүптү кезээ,
Хары дэгэн Батнар угбай — шүптү-ла шолбан.
Дээрде сылдыс дүмө чырааш, хундус чидер,
Демги шолбан — шалыпчынын олу өшлөс;
Чайын, кылжын, бүргөг, кааңда демей чайнаар,
Чалаттынмаан бедиктерге орук айтыр.

МЫНДЫГБАЗАБОЛГУЛААР

1. Хойжу — мал эмчиининге:
Азыралга турган бир хой
Арааштын алу берди,
Аткыды бийиттинизен,
Ат-ла болган, канчаал амчи.
Хой — мал эмчиининге:
Кадарчым-даа силерни шүтт

Караж ажит мегелепти,
Артелиме ажым улут,
Ам-даа хой дук берикээр мен.

2. Уруу — авазыңа:
Калчан-кара ийистепкен,
Бажыңа оранып тур,
Ийистерин база көрдүм,
Ийидирин кыс-тыр, авай.

Аазы — урууңа:
Улус келсе чугалааваал,
Уйтукке диниаттаалы:
Хураганың бирөөнү бис
Хуууста салып аар бис.

С. ТАСПАЙ.

БЫЖЫГ БИЛИГНИ КӨРҮСКЕННЕР

Ак-Довурак хоорайда ажылчын амыктарын кезээк школазын илт 8-кн класын 16 кижик чокта чаа дооскан. Оларнын ара-алдыл механик Александр Бо-бля, слесарь Анатолий Перухин бүгү артемперге көмүктү эки де-дестерин алганар. Бесе амык-тар экзаменине быжыг билгип база-ла көргөскөндөр.

КЕЖЭЭКИ КУРС

53 кижик доктаамал өөренип ту-рар, ушук класстың чолаачыларын белеткээр кезээк курс Ханпа-гайга суурба ажиттыңган. Көзө-ожилаачы эргелешин инженер-лери А. Зайковский болгон К. Домак олар кичээлери бедик-школада эргитил, быжыг билгип-ни курсактарында берил турар.

ХОЙЖУЛАРГА ДУЗА

Чөөн-Хемчик районун «Чы-раа-Бажы» совхозун Хорум-Дог салгырынын 12 кижик составтыг эаевоу Ак-Каытта хойжу брига-дага шептеп челе бергеш, мыда-кымыз булунуу болгон турттал-га бажындарын чугалаан.

В. СЕВИТБАА.

ШОЙЛУ БЕРГЕН...

Бай-Тайга районда «Тэти» совхозун Бай-Тал салгырынын мал эмчиси И. Кечил Улут-Шык деп черде каларчылар эргип чо-рааш, улут бөрүге таваржы бер-ген. Малдын дайымы оон деген оралдаа-даа, ырап шыла-ваан. Часпас алаар боюнун мыда-лакта чангылапкан соонда, бөрү-хар кырынга шойлу берген.

С. ТӨРӨШТЕЙ.

Олар өөренип турлар

Куш-ажыл
кичээлинге

Элегес ортумаа школазында бүдүрүлгө өөрелдиге багай эвес тургунган. Чазанылга болгон слесарь хероонге уруларын өөрелип турар. Инструментини холга шын тударын, деталды шын кылырын бүдүрүлгө өөрелдигенин өөрелдиге эргелектин Еремей Михайлович Бухтеев уруларга айтып бээр.

Школада шүптү 9 класстар азы 11 бөлүктөр бүдүрүлгө өөрелдиге хаара туттунган. Слесарынын болгон чазаныкчынын тусай мергезилин үстүкү класкылар челип ап турарлар. Үстүкү класкылар боттарынын бөдүн кылыгдарын совхозка безин кылып берип турарлар.

ЧУРУНГА: Коммунист Еремей Михайлович Бухтеев алдыгы класкы-ларга куш-ажыл уругун эрттирип тур.

Фото П. ГОЛЬЦОВТУУ.

Дыңнаксанчыг аялгалар

Сарыг-Септиң музыка школазында фортепьяно кичээли.

Музыкалыг бажың

Сарыг-Сеп суурнуң төп кудумчу-зү-биле кылашпаган орган кижик хун-дус-даа, кезээ-лаа музыка үнү үзү-бес улут эвес бажынын эскерип каар. Ында фортепьяно, баян болгон ак-кордеон үнери аны-бүрү алгалар-га, ноталарга, үнерге чангылаанып, чамдыкта бүдүн музыканы төндү-лаа, чамдыкта тактыларын катап-ка-тап-лаа ойнап турары динчалар. Бо-дээрге Каз-Хем районун Сарыг-Сеп суурга музыка школазында уроктар чөртү турары ол.

Бо школан дөрт чыл мурунда ажыткан. Ичкан аңаа бергелер-дө-лөй турган: башкылар челишес, музыка херекселери, өөрелдиге по-собилери, ноталар эвөөс. Туруп келгенини дөрт чылдарында школа-эвөө «доруға» берген: дөрт клас-стыг, баянистерин хорга, ансамблеге өөрениргеге, концерттер, лекциялар динчаларыңа таарыштырган бичи-залдыг. Өөрелдигеге херектик чүд-дөр ам четтир, тусай мергезилин башкылар бар аарган.

Бичин уруглар кижизилдигенин

бир чугула кезээ болза оларны му-зыкага өөрелири, музыка культу-разынга ынак, оңу хундусу кылды кижизилери болур. Ынчанга бичин башкылары оң сорулганы ботта-дырар дөшт кылып турарлар.

Ам үдө школан хундусу ээл-чөөндө 53, кезээки ээлчөөндө 20 кижик бар. Олар колхозчуларын, ажилчиннарын болгон интелли-генттерини уруглары. Кезээки ээл-чөгө улут класстарын өөреникчиле-ри-биле калы улут кижилер — ба-шкылар, эмчилер, ажилчынар өөренип турар.

Школада үш мергезилин: форте-пьянонун, баянын, аккордеонун уроктары берилип турар. Уруглар инити билгип школаларында база өөренип турар бөлүкчө, музыкага өөренип алаар дөшт чүткүлдүг болуп турары өөрүнчү.

Школа бо чылын баштайгы до-вузчуларын үндүрү, олар беш кижик, шүптү баянистер. Музыканы өөренип алаар дөшт чүткүлдүг болуп турары өөрүнчү.

ругуң челишкениң дөштү үнө дөшт дыка кылып турарлар. Оларнын ийизи музыка өөрелдигенин Кызыл-дын утилизмине барып уругдучу-лор дөшт белеткенип турар.

Бистин башкыларынын четтир. Олар шүптү Кызылдын музыка училищенин довузчулары болгон оон дөрткү курсузун өөреникчиле-ри.

Бисте бир эки чүп башкыларын болгон өөреникчилерин талазын-да суурну культуруг амырала-дынга идекейлиг кижип турары-дыр.

Келир 1966—1967 өөрелдиге чы-лында музыка школазынын өөреник-чилерин 60—70 уруглар, 30—40 улут кижилер чедирери көрдүнгөн. Чамдык четпестерин болгон бер-гелерин бар-лаа болза, оларны чалаалды база элип турган, бо өө-релдиге чылын эки дооскан, келир чылда көрдүнгөн планын күөсидери-нин баазаны тургузур дөшт орал-жыр бис. Бо талазы-биле удурут нерлерин, хой-ниити организация-ларын болгон ада-мелерин дуза-зы биске улут дингип бээр.

Н. АНУФРИЕВ.

музыка школазынын директору.

Ооржак Албатыевич Казыкай — «Шекспир» совхозтун сураг-дыг ачымы. Оң четпестин тайга-лар ховар. Арга даамалы хайра-кадан эгелеш, ас, кит, күөн, моруук, дини, дилги дөшт оон дөрткүл аны чок. Оларнын аажы-чанын, турар черин, чир чечин доола билдир.

Оларка уксаалыг, узун дүрт-сынын, улут карактарлыг, суур кулактарлыг «Бросай» деп кызыл-ды Ооржактын чугазын безин билдир. А чүткө кижик үнү-биле домактанып билбес. Олар ийилдө 5 анымыр сезонунда калы кит-теп, дүвү-хатка калы докуп, дүлгөн элти уежип чип, дөрт-жыктыг оруктарын дегер өрткөн.

Кит аныашкынын чымы-жы дөшт илгит солун, нарын, деп-шиктит иш ховар хире сагынды-рар. Ийи хемин кезе халын, ийи сыны ажа маннап, туржур-ка көк суг боду берген, бутта кет-кен илинини суу чайтыгайнып, ылынын эрген гүлчө салып-ла

СОРУКТУГИШ

(Бичини чурумал)

Туман, бус дугалаан, өлүгөн дүвүлүг дүш турда. Кууган тайганын ханы кара кашпаалар-дыг өөнөргөни кулбуртуп кы-рип кээрге, күссөлөп чораан кул-кара, сарыг-кара ийи кит (тодуп алган-ла боор оң) ыттар оолары дөшт ойнап турда, аңаа таваржып келген. Серемчиле-диг кулбуртлар чыт апкан, чаг-гыг үжге шөйбөш-лө дөштөн. Со-лун-на аннар, шурап-шурап өргө дөшт олар, дөшт дөшт топ-таар, хараар. «Бросайны» иске шаштырган, харын булган оран. Доран-на бирээни ыш-биле дөштө кыстырган шылапкан, бирээни колбуртучагы кижип алган. Иди оон-биле 8 кит ал-гунга ол болгон. Кит кезээки оларда өрт алыр, тайга сирти теверин Ооржак ажи билдир. Ке-

жээ, соок хатты карагы кити-де ол Кевиг-Шыпкан тайганын сирти-биле 5 китти астып ал-ган, олажге чөртү оран. Ын-дыг олач ховар, ырласканын болгон:

Идүк турлаа, байлак ээи —
Өдөйгил-де Самынамын. уу.
Хамык китипти турлаа болган.
Кадак ышкан Буулганым. уу.
Алды-кишсе чалааттыңан
Өвчар уктуг «Бросайны». уу.
Араалыг боо биле демей
Ачы өнүүм «Бросайны». уу.
Ам артында ачы ол кезээ
14 кит тывар кезээни 42 кы-дыр күөсөткени ол болгон.
Ооржак Казыкай ам үдө До-руун муңаш, «Бросайны» элгит-кеш, Бажы бажы Сайгы-Земнер,
Холут-Амырлар чанын билдир аны кит-биле суржуп чөртү турар. А. ДОПЧАА.

Чаа ном болгош номчукчу

„ЫРЖЫМ БУЛУҢ“ ДУГАЙЫНДА

Сөөлү үдө тыла чогаалчылар-ның роман болгон тоожу бичи-ринге идекейлиг улгалдып турар. Оң бир херечиси — К. Кудажиниң баш-тайгы улут хемчөөлүг проза чогаал-ды «Ыржым булуң» болур.

Тоожуда тыла аныктарын чаа колхозчу амырлар-турталганы сайырадырынга, ажил-агый бүдү-рүлгенин шалкып хөгжүдериңге, партия болгон чазактын үндүргөн инитилерин амырларга ботта-дырынга идекейлиг кижилгени, оларнын угаан-медерелерин өзүлдезин, эргипти артышкынын-рынга удуу демеселин төөгү бау-гаар шын чүрүп көргөскөн.

Чогаалдын кол маалыры — алым-араттыг огуу Херес Эрес. Маалы-рың ову-хевирин чогаалды рево-люстуг өзүшкүн баугаар плерет-кен. Болушкуну амырларга инитиле-штир алганы ол чогаалдын прологундан-на (эге кезээден) бил-диге бээр. Атыг аалыңче чанын бар чыткан хероон кижик черден бичин чаш оол тып алыр. Ону до-руктур азырар, Эрес деп алап каар. Эрес чеди классты дооскан, көзө-ажыл-агый техникумун кирип ал-ган, оңу челишкенин дооар.

Оон төрөн колхозунга кээп агро-номнап ажылай бээр. «Ада-туртун камгалаары бир алдар. адамын-дын анык сымасын ийи алар. Шериг херон өрттирген кел, огул, мен ажыраб мен, чөпүм чөргөн» дөшт адамын чатып алган, шериге хантар. Ырак Чукоткага беш чыл болгон келир.

Шериге челип келгире, танымч-ындай ол талаа-ның).

Анай-кыс оолдун ойнап өскөн ынак ажи Лапчар Ирбейке-биле ө-бүдө болуп туртай берген болур. Эрес сактырга, төрөн суурунун бугу чо-чүткө оон дугайында чугалаа-жып турган ышкан аңар. Ол боду-мун чедимче чок амырларынга мучулаган. «Менээ чүткө ыркым булуң херек» дөшт, райкомга кел-дирге, оңу «Чодураа» чөрдү-дүр. Эрес так ыччаар «ыркым бу-луңу» тып алыр. Эрес ол колхоз-ка ажылай бээр. Ол калдыг-даа акылдан далагалдаас.

Бир катан малчын өнүүнүн аалында баар дөшт. Эрес атыг чөртүрар. Орукка чөртү орда, уагуз шууган болгон. Аңаа аскап, доп-ган, бичимчестей берген черинге Лапчар Ирбейке таварышкан, оңу алдын камгалап каар. Агылыгын дөштө ховарыңа тараа тарымр болза, чаагай дүктүгү ап болур деп боламын экинге чугалаар.

Колхозчу өнүү харын кылдыр Агылыгга тараа тарымр деп күсөп чораан комсомолчу оолдун дугайы-нда чугалаар. Ол комсомолчу эл-тин чаагай сөткенин бүтөйи берганын Эрес хондуар. Ол ду-гайын колхоз даргазы Кончукка чу-гаалаар. Ол оңу дөштөсө. Оон Эрес капчаар-даа айкын тыппай, «Чо-дураада» шүптү МТС-ке ажыдаа-ры-биле чөртүрар. Ыччала-даа оон пин орукке үнеринге, сорулгазы ачыныг чедиринге парторг Да-жыкан дузааар. Эреске парторг уежаржып келгеш, оң боламын пинимин, оңу чүткө Эрес эвес, өскөдөр-даа чугалаан турганын, ол ышкан Эрестин элентен дөшт бер-ген.

Ол бүгү болушкунун түнөли-нде Эрес Агылыг ховуаңга тараа-тарымр дөшт күсөл-соруун челип ап, инитини хероонге берлиген ас сөткөлдиг, ажил-пичи, хой-ниити-ни хероонге хора чедирин бо-лаар ийи-чангыс кижилер-биле эл-төп чок демеселин болуп шыла-рап кээр.

Кол маалыран аңыла тоожуда ажил-хероонге берлиген. Бугу-дун пиничи колхозчулар баа бар. Олар болза Доранна Монге. Олар Нам-чалбаа, Бичиней болгон өскөдөр-даа. Кижик бүрүзүн ажил-чаны, сөткөл-сакымы аңы-аңгы билинип кээр кылдыр оларын ову-хевир-лери чедимчеге бичиттиген Ылангыя Бичиней каткымы, ыч-чалажон ажилыңа кызмаккай кижик болуп көстүп кээр. А Нам-чалбаанын ову-хевирин оң-лаа ар-тым тодарап кээр. Оң амырлар-чуртталгазы колхозтун тургусты-ганы-биле холбашкан, солун ову-хевирлерин бирээни.

Парторг Дажыкан чөпүң ара-зымдан үнөп органызкы, ажил-агыйын, колхозчулар-биле, анык кижилер-биле аалдар, оларны чо-гуур үсөөлөндө дөшт билер кижик болур. Ол дөрт шын инитилерин үндүрүп, оң күсөлдөзин челип ап чөртүр.

Оң тоожуда колхозчу амырлар-ды, аныктарын ажил-амырлар-ды, оларнын күсөл-соруун, ыла-кымын, өөрүшкүн шынмын-биле чүрүп бижээ.

С. АНЧЫМАА.

ном үндүрер черин редактору.

Бригадада үш Коммунист партия бөдү ажылап турар. Үк партбөдүтүн ажык хуралда-алган, ам бодууста ажи-лап Төдүү хойнуң чеди коланы-ның сакман арга-биле ас-турерин, клеткалары кылдыган. Ам ийи по-доннын кажаларына клеткалар кылмы бо айда доостур.

Бригадада үш Коммунист партия бөдү ажылап турар. Үк партбөдүтүн ажык хуралда-

Бригадада үш Коммунист партия бөдү ажылап турар. Үк партбөдүтүн ажык хуралда-алган, ам бодууста ажи-лап Төдүү хойнуң чеди коланы-ның сакман арга-биле ас-турерин, клеткалары кылдыган. Ам ийи по-доннын кажаларына клеткалар кылмы бо айда доостур.

Бригадада үш Коммунист партия бөдү ажылап турар. Үк партбөдүтүн ажык хуралда-

КИРГИЗИЯНЫҢ ДАГЛАРЫНДА МАШИНА-БИЛЕ САНААР СТАНЦИЯЛАР

«Иссык-Куль» машина-биле санаар станциясы деп бижип каан ат чокта чаа дагыг хөл чогуунда тургустунган Рыбачье дээр порт хоорайнын бир бажы-нык кырынга көстүп келген. Кыска үениң дүргүзүндө механи-застаттыган бугалария учелу-нун албан черинин ажылакчыла-ры, колхозтарын, совхозтарын, хоорайнын болгон районун үлөтүрүг бүдүрүлгелеринин ча-гыгыларын баугаар хей сангыч нарын ажилдарын кылганар. Пржевальскиде, Джалал-Абада, Кызыл-Кийде, Нарында мындг станциялар шаг-лаа ажылап эгелешкен. Олар Киргизиянын дагыг районнарын хандырып турар.

Киргизияда ыныг станциялар-нын саны он ийи четкен. Ол ма-шиналарнын кезин болбазырап-гай перфорациялыг электроннуг машиналар-биле чепсегенген.

Бүдүрүлгенин бүгү уеаасток-а-рынга планнашкынын болгон үчөттү эки организацияга ол станциялар улут ажыкты чө-дирген.

(ПМА).

ЧУВАШ МУЗЫКАНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

1966 чылдын күзүнүң төнтүзү болгон чайынын эгези Чуваш-ида музыканы улут байыра-ды кылдыр демгелеттирип тур-рар. Аңаа Россия Федерацияны-ның Композиторлар аныкчелын секретариатын үнүүшкүнүг хуралы болуп өртөр. Чебоксарга музыканын шыларангай мастерлери келир. Чуваш компо-зиторларын сөөлү чылдарда тургускан чогаалдарын хей сан-гыг дынкакчылар таныжарлар. Чеди концерт болур. Ол концерт-терге ырларын, хор болгон му-зыка херекселери-биле үдөгө-лери күөсөдир.

(ПМА).

ЧУРТ ШИНЧИЛЗЭР ЭНТУЗИАСТАРНЫҢ МУЗЕИ

Ортаагы Уралдын Алакы Тур хоорайында чурт шинчилиниң музейи ажиттыңган. Тус черин энтузиастар-чурт шинчилекчи-лери хоорайнын арте бүрүгү бо-лаш амы байлалынын дугайында

Чаа чүүлдер, болушкуннар, фактылар

материалдарын чыгаш, тодара-дып тургускалар. Оң сонугу-фактары-чуркчулар болгон чу-рук тырттырыкчылары ажил шагидан хөстүг үезинде делгө-ле стөндилерин белеткен кылын турарлар.

Музейде доктаамал ажылап-чылар чок; оң ажилын хей-ни-ти эгелешкинде тургустунган чөвүлөлдүдүгү турар.

Музейин дөштөгелери урал хоорайнын экономиказын тодө-гай көргүзүп турар. Ол дөштө, арте бүрүгү дистрофик завод-тун хевиринге үндөшлөш, чеди чылдык чылдарында тургустун-ган Европада оң улут да-дүгү аргылап кылмы комбинат, алдын-

платина казымалы, электроап-партыг завод-тур.

Документтер болгон экспо-наттар чурттакчыларын Совет эрге-чагырга дөшт демеселе киржигезинин дугайын, ханза-ты болгон Ала-чурттуң Улут дайынын маалыларын дугайын чугалап турар. Хоорайда Шихановтун ады-биле алаан кудумчу бар. Адакы Туртун бол-шеверги Павел Шихановтун дугайын, кудумчуну чүтө оң алы-биле алаанын чүтө улут стөнд тайбызлар турар. Улусту му-зейин ажыдышкынында Па-вел Шихановтун Москвада чурт-тан турар кадайын, уугуларын чалаан.

(ПМА).

Редактор Н. Н. КУДАЖИ.

ЯНВАРЬ 15-ТЕ
«НАЙЫРАЛ»: «Хажымыр көргүзүр көрүнүктөрүн хаан чери» 10,
«Искенер Гаринин гиребюлдэ» 2, 4, 5, 5, 5, 7, 50, 9, 45 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: Уругларга дигир-чуркту 10, «Ак кылым» 2,
«Италия» 5-биле ала-кадай болушканы 4, 5, 5, 5, 7, 50, 9, 45 шактарда.
«ЕНИСЕЙ»: «713 дугаар самолет ховарын дилеп тур» 11, 1, «Согу-чүктүң чөчө» 3, 5, 7, 9 шактарда.
«ВОСТОК»: «Оңаа даалга» 3, 4, 50, 6, 40, 8, 30 шактарда.